

O'ZMU XABARLARI

ВЕСТНИК НУУЗ

АСТА NUUZ

MIRZO ULUG'BEK NOMIDAGI O'ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI ILMIY JURNALI

**JURNAL
1997 YILDAN
CHIQA
BOSHLAGAN**

**2024
1/4/1**

**Ijtimoiy-
gumanitar
fanlar turkumi**

Bosh muharrir:

MADJIDOV I.U. – t.f.d., professor.

Bosh muharrir o'rinbosari:

ERGASHOV Y.S. – f.m.f.d., professor.

SHIRINOVA R.X. – fil.f.d., professor.

Tahrir hay'ati:

Sagdullayev A.S. – t.f.d., akademik.

Ashirov A.A. – t.f.d., prof.

Balliyeva R. – t.f.d., prof.

Malikov A.M. – t.f.d., prof.

Yusupova D.Y. – t.f.d., prof.

Yunusova X.E. – t.f.d., prof.

Murtazayeva R.H. – t.f.d., prof.

Mo'minov A.G. – s.f.d., prof.

Abdulayeva N.B. – f.f.d., prof.

Madayeva Sh.O. – f.f.d., prof.

Tuychiyev B.T. – f.f.d., prof.

Utamuradov A. – f.f.n., prof.

Muxammedova D.G. – psix.f.d., prof.

Boltaboyev H. – fil.f.d., prof.

Rahmonov N.A. – fil.f.d., prof.

Siddiqova I.A. – fil.f.d., prof.

Sa'dullayeva N.A. – fil.f.d., dots.

Arustamyan Y.Y. – fil.f.d., dots.

Pardayev Z.A. – fil.f.f.d., PhD.

Mas'ul kotib: **PARDAYEV Z.A.**

TOSHKENT – 2024

MUNDARIJA

Tarix

Abbasov B. XX asr o'rtalarida Farg'ona vodiysida ko'chirilgan aholining yangi sharoitga moslashishi.....	4
Akimnizova G. Отражение торговых практик и купечества в Каракалпакском фольклоре	7
Ahmedova N. Muhammad Yusuf Bayoniyning Xiva adabiy muhitida tutgan o'rni	10
Djumanov S. Mustaqillik yillarida Imom Moturidiy merosining o'rganilishi va uning diniy qadriyatlarimizni tiklashdagi o'rni.13	
Jalilov D. Sopolli madaniyatiga dasht aholisi madaniy ta'siri: tarixshunoslik masalalari (1970-1999-yillar ilmiy ishlari misolida)	16
Qodirov N. Siyosiy partiyalar "Yoshlar qanotlari"ning yoshlar ijtimoiy faolligiga ta'siri	20
Qurbonov B. O'zbekistonda haj ziyoratining qayta tiklanishining tarixiy bosqichlari	24
Ochilova O. O'rta Osiyo xonliklaridagi mashhur tabiblar faoliyati	27
Sabitova K. Проблема неудовлетворительной подготовки педагогических техникумов в Узбекистане в период 1932-1936 гг. и пути ее решения	30
Tilavova M. Rossiya imperiyasi va Buxoro amirligi o'rtasida ziddiyatlarning kuchayishi	34
Toshurov Sh. Mingyillik rivojlanish maqsadlari doirasida O'zbekistonda ekologik barqarorlikni ta'minlash masalalari.....	37
Usarov U. XIX asrning ikkinchi yarmi – XX asr boshlarida Toshkentning sug'orish ishlariga oid ba'zi mulohazalar.....	40
Ergashev U. Temir-qapig' – Sug'd va Tohariston orasidagi tarixiy tog' guzari	43
Falsafa. Pedagogika. Psixologiya. Metodika. Sotsiologiya. Siyosiy fanlar. Islomshunoslik	
Abdullaeva S., Yuldasheva M. Dual ta'lim – afzalliklar va muammolar.....	46
Abdullayeva F., Umarova Z., Rashidov A. Zamonaviy moda tendensiyalarining soha doirasidagi ta'lim jarayonlari modernizatsiyasidagi aqalligi	49
Abduraimov I. Integrativ yondashuv asosida tarix fani o'qituvchilarini kasbiy rivojlanish metodikasini takomillashtirish	52
Akramov K. Kottej tipidagi va jamoat binolarini loyihalash estetikasi.....	55
Amanulla Z. Teaching methodics of Russian in China and in other countries teaching written translation competence of chinese and russian languages (for example of the China)	58
Anorboyev Q. Tibbiyot oliy ta'lim muassasalarida biofarmatsiya fanini o'qitishda talabalarining integrativ kasbiy kompetentligini rivojlantirish	61
Arapbayeva D. Shaxs milliy g'ururning folklor san'atida namoyon bo'lishi	64
Arapbayeva D. Ajrashish ijtimoiy-psixologik hodisa sifatida	67
Arushanova M. Yangi O'zbekistonda turizmni rivojlantirishda Islom Karimov muzeyining o'rni	70
Atajonova A. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining mediasavodxonligini rivojlantirish	73
Axmatova G. Gender yondashuv asosida ayol va erkakning jamiyatdagi o'rni	76
Axmedova D. Yangi O'zbekiston yoshlari-kelajagimiz poydevori	79
Axmedova M. Noto'liq oilaning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari.....	82
Ahmadaliyev S. Ta'lim tizimida tarbiyaviy ishlarni tashkil etishning pedagogik zarurati.....	85
Bakronov B. Jadid ma'rifatchiligining ijtimoiy-falsafiy rivojida Abdulla Avloniyning xizmatlari	88
Bekkiyeva N. O'smirlarda diniy tushunchalarning shakllanishida huquqiy madaniyatni psixologik xususiyatlari.....	91
Berdikulova S. Jamiyat milliy taraqqiyotida ijtimoiy normalarning ijtimoiy-falsafiy jihatlari	94
Bobanov X. Ontogenezda psixologik madaniyat rivojlanishining ijtimoiy-psixologik omillari.....	97
Burkhanov Sh. Martin Heidegger's profound inquiry into the moral and practical dimensions of pure existence.....	100
Yoqubjonov Sh. Ommaviy axborot vositasi – siyosiy kommunikatsiyaning asosiy faktori sifatida.....	103
Ikrarov I. Jamiyatda milliy ijtimoiy xotiraning shakllanish mexanizmlari	106
Irisova S., Suyarov Z., Mamatov B. Maktabgacha yoshdagi bolalarga steam xalqaro dasturini qo'llash metodikasi	109
Ismanova A. Ota-onalarning pedagogik madaniyatini oshirish-yoshlar tarbiyasining zamonaviy muhim usuli sifatida	112
Kadirova F. Development of reading abilities	115
Qarshiyev N. Markaziy Osiyoda davlatlarda siyosiy partiyalarning genезisi va ularning mafkuraviy yo'nalishdagi faoliyatining shakllanishi	118
Latifjonov R. Pedagoglarning kasbiy faoliyatida kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirishning ahamiyati	122
Matkarimova B. Texnik yo'nalishdagi talabalarining professional leksikasini takomillashtirishda integrativ yondashuvdan foydalanish asoslari.....	125
Mardankulov J. Matematika ta'limi natijalarini baholash va diagnostika qilish uchun test usuli va vositalardan foydalanish...128	
Maxmudova A. Zamonaviy jamiyatda bioetikaning asosiy muammolari	131
Muxammadiyeva X. Bo'lajak o'qituvchilarda konfliktologik kompetentlikni rivojlantirishda pedagogik-psixologik fanlarning imkoniyatlari.....	134
Nimatova M. Kredit-modul tizimida maktabgacha ta'lim yo'nalishlarida mustaqil topshiriqlar tuzish usullari.....	136
Nishonova N. Boshqaruvda xotin-qizlarning qobiliyati: mulohaza va takliflar.....	139
Otaqulov Sh. Gender tenglikni ta'minlashning asosiy tamoyillari.....	142
Payzibayeva M. Boshlang'ich sinflarda tarbiya fani asosida o'quvchilarni ma'naviy dunyoqarashini shakllantirish usullari	145
Pardayeva K. Raqamli ta'lim va innovatsion texnologiyalar sharoitida maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini o'stirish metodikasi	148
Rahimova G. Oilaviy hayot dinamikasida shaxs inqirozlarining oila mustahkamligiga psixologik ta'siri	151
Reymbaeva R., Ernazarova R., Daryabaeva A. Talaba-yoshlarning ijtimoiy faoliyati hamda vatan oldidagi mas'uliyati	154
Saidova M. Xarizmatik shaxslarning sotsial qiyofasi.....	157
Saparbboyev K. O'zbekistonda xavfsizlikni ta'minlashning konstitutsiyaviy asoslari.....	160
Saparov B. Yoshlarda vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirish omillari.....	163
Sobirov D. Maqsadli ta'lim asosida talabalarining mustaqil ishlarini takomillashtirish metodikasi.....	166
Sodirjonov M. Zamonaviy o'zbek jamiyatida ijtimoiy transformatsiyaning etnosotsiologik omillari	170
Soyipov S. "Ravzat ush-shuhado" dostonida she'riy san'atlarning qo'llanilishi	173
Soliyev U. Ingliz tilida sohaviy matnlarni o'rgatishda yuzaga keladigan qiyinchiliklarni bartaraf etish usullari	176
Taxirova M. Проектирование целей обучения	179
Tilabjonova S. Pedagogik amaliyotni o'tkazishning zamonaviy usullari.....	182
To'ymanova I. Talabalarda til o'rgatish jarayonini "Pen pal" asosida loyihalash metodikasi	185

Xasanova S. Maktabgacha yoshdagi bolalarda xavotirlanishni psixodiagnostik tahlili.....	188
Xoldorova M. Elektron ta'lim vositalari asosida bo'lajak muhandislarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish	191
Xolqiova R. Ona tili ta'limida o'quv topshiriqlarini lingvodidaktik kompetensiyalar asosida rivojlantirish	195
Khujaakhmatova Q., Muradova S., Habibulloyeva G. Using innovative technologies in teaching FL to esp learners	198
Xuramova F. Mobil texnologiyalardan foydalanib ta'lim jarayonini rivojlantirishning didaktik imkoniyatlari	200
Xayitmuradova S. Talaba-yoshlarni tafakurini shakllantirishda pedagogik texnologiyalarning ahamiyati	203
Xakimova I. Sog'lom shaxs hayotida psixologik xizmatning o'rni	206
Halimov Sh. Insoniyat madaniy faoliyati integratsiyasining falsafiy tahlili	209
Hoshimxonov M. Mashrabning taxalluslari va hasbi holi.....	211
Shamsutdinova N. Ibn sinoning "Risola ut-tayr" asarida tasavvuf mohiyati	214
Shermuxeimedov A., Shermuxeimedova N. Sport takomillashuvi guruh futbolchilarining o'quv-mashg'ulot yuklama parametrlarining musobaqa yuklama parametrlariga nisbatan mutanosibligini tadqiq etish	217
Ergasheva S. Madaniyat san'at sohasi menejmenti fanini o'qitish metodikasi	220
Shbekov D. Davlat boshqaruvida parlament institutining o'rni va ahamiyati	222
Yuldashev F. Philosophical aspects of studying youth needs and interests in social life	225
Yusubov J. O'zbekistonda davlat xizmati sohasida kadrlar tayyorlash tizimining takomillashtirilishi	228
Filologiya	
Abduqayumova S. Semantic features of english idioms with flower component.....	231
Abdurakhmonov M., Vokhidov A. Ergonyms of educational and cultural spheres in Shakhrisabz.....	234
Авлякулов Я. Проблемы исследования ономастического пространства узбекского языка.....	236
Akbayeva X. Chet tili darslarida innovatsion texnologiyalardan foydalanish	239
Alisonova M. Diachronic approach towards food technology terminology	242
Asatjanova I. Ahmad Tabibiy g'azallarining vazn xususiyatlari	245
Axmedov S. Художественное освещение проблемы технофобии в сборнике рассказов «Я, робот» Айзека Азимова	248
Achilova M. Shaxslararo munosabatlarda empatiya hissi ahamiyatining ilmiy adabiyotlarda o'rganilganlik holati.....	251
Baxadirova M. The gender factor in women's and men's linguistic worldviews	255
Berdiyeva N. Ingliz va o'zbek adabiyotida funktsional chegaralangan so'zlarning qo'llanishi va tahlili	258
Berdimurodov A. Nemis va o'zbek tillarida inkor gaplarning yasalishi va inkomi ifodalovchi so'zlarning semantik xususiyatlari	261
Biksalieva R. Productive word-forming affixes in the russian and uzbek languages as a means of reflecting socio-cultural realities	264
Bobokalonov O. Ziddiyat kontentli leksemalar va antonimlar paradigmasidagi farqli jihatlar	267
Davletov K. Fransuz va o'zbek tillarida qo'rquv konseptiga kiruvchi sifatlar tasnifi.....	270
Davronova Z., Azamjonova S. Peculiarities of national and cultural realities in uzbek works translation into french language (on the example of Chulpan's novels "Day and night" and Aibek's "Navoi").....	274
Djafarova D. Tilshunoslikda "Tarixiy xotira"ga oid frazeologik birliklarning fransuz va o'zbek tillarida tahlili.....	277
Jo'raev J. "Gulshan ul-asror" qo'lyozma nusxalarida Amir Temur va unga chizilgan miniatyuralar talqini.....	280
Jurayeva M. Basic principles of studying language phenomena in cognitive linguistics	284
Zoxitova N. Internet nashrlarning migratsiya mavzusini yoritishda til xususiyatlari	287
Ibragimov A. Orzu Urganjiyning Fuzuliya taxmislari	291
Kamolova S. O'zbek antonimlarining badiiy matnlarda lug'aviy ma'nolarining ifodalanishi	294
Kayumova M., Ismatullayeva N. Haldun Taner ijodida dramatik janrning o'rni	297
Qudratova S. Hikoya janrining asosiy belgilari va tabiati	300
Matkarimova A., Yuldasheva D. Muloqotda shaxsiy munosabat kategoriyasi	303
Mirsanov G., Qarshiyeva Sh. Ingliz tili ergativ fe'llarining o'rganilish masalalari	306
Misirov S. Ingliz tilida pedagogika va psixologiya yo'nalishi talabalarining kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishda sohaviy matnlarni o'qishni o'rgatish metodikasi	309
Muxtorova U. Chingiz Aytmatov asarlarida inson va qismat tushunchasi.....	312
Nabiyeva N. O'zbek ayollar she'riyatida hijron motivi.....	315
Navruzova N. So'zning semantik tuzilishida konnotativ ma'noning ahamiyati.....	318
Namazova M. O'tkir Hoshimov asarlarida inson ruhiyati tasviri	321
Namozova F. Lingvosensorika – zamonaviy o'zbek tilshunosligining istiqbolli yo'nalishi sifatida	324
Norova R. O'zbek va ingliz adabiy ertaklarida sehrli vositalarni qo'llashda milliy folklorning o'rni.....	327
Ortikova M. Today, uzbek and english are mandatory units of language expressing relationships.....	330
Primov A. Badiiy adabiyot va folklorizm (Abdulla Qodiriy nasri misolida)	333
Pulatova S. A window into Nabokov's mind through his novel "Ada"	336
Saydalieva N. Formation of written written translation competence during teaching chinese in Uzbekistan.....	339
Safoyeva S. Well so'zining diskursiv-pragmatik ma'nosi. Kino diskursida tarkibiy zanjir sifatida	342
Siddikova I. Stomatologik terminlarning shakllanishida intralingvistik va ekstralingvistik omillar	345
Tojiyeva K. Tilshunoslikda so'z va terminning o'zaro munosabati	349
Tuychiyev S. Gapning sintaktik tahliliga yangicha yondashuvlar haqida ayrim mulohazalar	353
O'rmonova N. Qur'oni Karim tarjimai muammolari	356
Usmonova M. Ingliz tilida "Boylarning paydo bo'lishi va qashshoqlik tasviri" tushunchalarining leksik va semantik xususiyatlari	359
Xotamova P. Ingliz va o'zbek tillarida sof substansial possessiv sintaksemaning ifodalanishi	362
Shermatova S. Adabiyotshunoslikda motiv tushunchasi va uning genezisi	365
Shomurotova Ch. Isajon Sultonning "Alisher Navoiy" asari syujetida plastik tasvir xususiyatlari.....	368
Shukurova S. Examining suicidal motifs in western and eastern literature: a cross-cultural comparative analysis	372
Elov B., Alayev N., Yodgorov U. Tematik modellashtirishning zamonaviy usullari	375
Yuldasheva D. E.Sapir's contribution to the development of linguistic typology.....	379
Юлдашева Ф., Темирова Ш. Эволюция языка: исторические и современные тенденции	382
Yuldasheva N. Gap qoliplari voqelanishida etnomadaniy omillar ta'siri xususida	385

Nodira NABIYEVA,
Surxondaryo viloyati Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti o'qituvchisi

Denov tadbirkorlik va pedagogika institute dotsenti, f.f.n R.Xidirov taqrizi asosida

O'ZBEK AYOLLAR SHE'RIYATIDA HIJRON MOTIVI

Аннотация

O'zbek ayol shoirlari o'zining tematikasi bilan boshqa janr ijodkorlaridan ajralib turadi. Hijron, ayрилиq hamda muhabbat mavzulari Nodirabegim ijodidan boshlanib bugungi mustaqillik shoirlari ijodida ham davom etib kelmoqda. Mazkur maqolada ushbu jarayonning yuzaga kelish hamda shakllanish asoslari, hijron motivining o'ziga xos qirralari muhokamaga tortiladi.

Kalit so'zlar: Shoir, ayрилиq, muhabbat, metod, she'riyat, ijod.

МОТИВ РАЗДЕЛЕНИЯ В УЗБЕКСКОЙ ЖЕНСКОЙ ПОЭЗИИ

Аннотация

Узбекские поэтессы отличаются от других жанров своей тематикой. Темы эмиграции, разлуки и любви продолжают в творчестве современных поэтов независимости, начиная с творчества Нодирабегимы. В данной статье рассматриваются истоки и формирование этого процесса, конкретные аспекты мотива эмиграции.

Ключевые слова: Поэт, разлука, любовь, метод, поэзия, творчество.

THE MOTIF OF SEPARATION IN UZBEK WOMEN'S POETRY

Annotation

Uzbek female poets are distinguished from other genres by their themes. The themes of emigration, separation and love continue in the work of today's poets of independence, starting with Nodirabegim's work. This article discusses the origins and formation of this process, the specific aspects of the motive of emigration.

Key words: Poet, separation, love, method, poetry, creativity.

Kirish. Jahon adabiyotida ham, milliy adabiyotda ham ishq-muhabbat, visol va hijron, sadoqat-u xiyonat mavzulari antik davrlardan buyon ijodkorlar ruhiyatini larzaga solib, tuyg'ularini jo'nbushga keltirib, goh halovatda tutsa, goh oromini og'rilab, asrlar osha har oshiq qalbida sayqallanib, har ijodkor ijodida yangilanib, jilvalanib kelayotgan mavzulardan biridir. Asli dunyo muhabbatdan tug'ilgan, azal ishq ayрилиq yomg'irlariga cho'milgan, hijron shamollarida sarbasar kezgan...

Adabiyotlar sharhi. Qadimgi dunyo adabiyoti vakillari bo'lmish Sapfo hamda Alkei ijodining asosiy qismini ham ishq, ayрилиq mavzulari tashkil etadi. O'zbek mumtoz adabiyotimiz durdonalarini ham aynan muhabbat va hijron mavzularida bitilgan she'rlar salmoqli o'rin egallaydi. Shoir lirik merosiga oid turli yo'nalishda tadqiqotlar olib borilgan. Jumladan, Nodira devonlarining nashrlari Istiqlolga qadar va undan keyin amalga oshirildi. 1958 yilda A. Qayumov tomonidan "Nodira. She'rlar" [1], Mahbuba Qodirova tomonidan 1963 yilda "Nodira. Asarlar" devonining I va II jildlari [2], 1979-yilda "Nodira-Komila" devoni, 1979 yilda "Sharq klassik merosidan" rukni ostida "Nodira she'riyatidan", 2001 yilda "Nodira-Komila" kabi o'nlab nashrlari amalga oshirildi [3]. Albatta, bu nashrlarning dunyo yuzini ko'rishi katta mehnatning natijasi bo'lib, matnshunos olimlarlardan fidoyilikni talab qiladi. Bugungi kunda hur O'zbekistonimizning zabardast shoirlariga aylangan Muhtarama Ulug'ova, Oydin Hojiyeva, Qutlibeka Rahimboeva, Sharifa Salimova, Gulchehra Jo'raeva, Inobat Oydin va ko'pgina boshqa shoirlar Zulfiyaxonim "kashfiyotlari" dir. Zulfiyaxoni ham rahbarlikni, ham onalikni, ham kamtarin insonlikni, ham sadoqatli yorlikni oliy darajada o'zida uyg'unlashtira olgan xassos shoir, adib.

Tadqiqot metodologiyasi va empirik tahlil. Mumtoz g'azaliyotda ma'shuqa ko'zi turli tashbehlar bilan tasvirlanadi. Oshiq ma'shuqa ko'zlarining zulmkorligidan zorlanadi, undan

muruvvat kutadi. Bu tasvirdan foydalanmagan ijodkorlar bo'lmasa kerak. Ma'shuqa ko'zini "sho'x va go'zal" sifati bilan vasf qilgan Nodira uning zulmdan yiroq bo'lishini so'raydi. Baytda "mardum" so'zi "odamlar, kishilar" hamda "ko'z qorachig'i" ma'nosidagi so'z. Baytning mazmuni har ikkala ma'noni ham qabul qiladi. Bu esa iymon san'atini hosil qiladi.

Tirdoba erur ko'zimning yoshi, Oshiqni halok etar bu girdob.

Birinchi misradagi "tirdoba" so'zi 1979 yilgi nashrida:

Girdob erur ko'zimning yoshi,

Oshiqni halok etar bu girdob- "girdob" shaklida uchraydi. "Girdob" so'zi "suvdagi chuqurlik, quyun" degan ma'noni anglatadi. "Tirdoba" so'zining izohi esa lug'atlarda kuzatilmaydi. "Girdob" so'zi baytda ikki o'rinda qo'llangan bo'lib, takrorga asoslangan radd- ul-sadr ilal -ajuz (Sadrning ajuzda takrorlanishi) hosil qilgan.

Nodiraning "Yor la'lin yod etarmen" deya boshlanuvchi g'azali nashrida ham tavvofutli o'rinlar kuzatiladi. G'azalning to'rtinchi bayti 1958 yilgi nashrda:

Sovrurman hajr vodiysi aro, Majnun kibi,

Xizr qilg'ondek vatan sarchashmai hayvon ko'rub.

Mazkur bayt 1963 yilgi nashrda:

Sovrurman hajr vodiysi aro, Majnun meni,

Xizr qilg'ondek vatan sarchashmai hayvon ko'rub, tarzida berilgan. Ushbu baytning nasriy bayoniga e'tibor qaratsak: "Xizr o'ziga tiriklikni abadiy vatan qilgani kabi men ham ayрилиq vodiysida Majnundek sovrulaman". Nashrda "kabi" o'xshatish vositasi "meni" so'zi bilan almashgan, bu esa bayt ma'nosiga salbiy ta'sir ko'rsatgan.

Mumtoz matnlardagi nafaqat so'z, hatto bir harfning almashinishi ham uni ma'nodan uzoqlashtiradi, muallif aytmoqchi bo'lgan fikrdan kitobxonni chalg'itadi. Bunday "juz'iy" nuqsonlar Nodira devonlari nashrida anchagina. Jumladan, shoiraning **"Bahor keldi"** deya boshlanuvchi g'azalning yettinchi bayti 1958-yilgi nashrda:

Yuzing nazzorasi o'shshoqlarni firdavsi,

Harimi dargahing ahboba jannat-ul-ma'vo,-tazrida berilgan. Mazkur bayt 1963-yilgi nashrda quyidagicha berilgan:

Yuzing nazzorasi **ushshoqlarni** firdavsi, Harimi dargahing ahboba jannat-ul-ma'vo.

"Ushshoq" - oshiqlar, "o'shshoq"ning esa lug'atlardagi izohi mavjud emas.

Shoiraning **"Beray jon visol ichra"** degan misralar bilan boshlanuvchi g'azalida ham so'z tarkibidagi harfning(x-j) almashinishi sodir bo'lgan.

Mazkur g'azal 1958 yildagi nashrda:

Qading misrai sho'xu **barxastadur**,

Bo'lib xusi devonidin muntaxab,- tarzda berilgan bo'lsa, 1963 yilgi nashrda 24- tartib raqamida berilgan bo'lib, g'azalning to'rtinchi bayti quyidagi shaklda berilgan:

Qading misrai sho'xu **barjastadur**,

Bo'lib xusn devonidin muntaxab.

Baytdagi **"barjasta"** so'ziga Porso Shamsiev tomonidan tuzilgan lug'atda "bo'rtib turgan , ko'zga ko'rinarli" deb izoh berilgan. Baytda mashuqa qaddi shoir devonida "ko'zga ko'ringan va ajratib olingan" misraga o'xshatilyapti. Bu o'rinda "barjasta" ma'nosini ifodalovchi so'zni bergan ma'kul.

Keyingi davr atoqli shoirasi sifatida Zulfiyaxonimni tilga olish joiz. Zulfiya butun umri davomida otashin muhabbatiga, o'sha olovli ishqqa, vafoga sodiq qoldi, Hamid Olimjonning ishlarini sabot bilan davom ettirdi, sadoqatni yuksak e'tiqod darajasiga ko'tardi. "Toki men hayotman, tiriksan sen ham" deya she'rlarida xitob qilib, hech qachon biror marta ham qiyinchiliklardan nolimay mehnat qildi, armonlardan orzular yasadi, farzandlarini yolg'iz havas bilan tarbiyaladi, ularni komil inson bo'lib voyaga yetkazishga harakat qildi va elga qo'shdi [4].

Zulfiya keng tanilgan jamoat arbobi edi. U Osiyo, Afrika va Yevropaning o'nlab davlatlarida bo'lib, xalqaro xotin - qizlar hamda adabiyot namoyondalarining harakatlarida faol ishtirok etgan. Hamma joyda xalqimizning tarixi, madaniyati, ma'naviyati, ishlari, qadriyatlarini bilan faxrlanib ularni targ'ib etdi [5].

Yo'l uzoq, yo'l yaqin, boshsiz, so'ngsiz yo'l,

Biri tor, biri keng, ravon va so'qmoq.

Tinglab ko'r, qarichi ming ertakka mo'l,

Tug'ilmoqday farzdir birini o'tmoq...

Safar! Oz kezdimi adib hayotda,

Qishloqlar, shaharlar, ellarga safar.

Mudom shay siyohday - xayol - qanotda

Taqdirlarga safar, dillarga safar...

Zulfiyaxonim tabiati bahor osmoni kabi tiniq, u kibmi, manmanlikni o'ziga ravo ko'rmas, juda kamtar inson edi. Kattayu kichik davralarda shaxsiy yutuqlaridan so'z ochmas,

ammo xalqimizni, adabiyotimizni o'z darajasiga munosib qilib doim sharaflar edi.

Natijalar. Zamonaviy davr shoirlaridan Qutlibeka Rahimboyevaning ayriliq, hijron motiviga alohida to'xtalishni joiz deb topdik. Qutlibeka Rahimboyeva ijodiga nazar tashlasak, ishq va muhabbat mavzusidagi she'rlarida toza qalb, samimiyatga yo'grilgan hislar, masrurlik, sevgini ulug'lash, uni ilohiy, aziz ne'mat qadar asramoqlik, shuning bilan birga, boshqa ayol shoirlardan farqli ravishda, tuyg'u, izhorlarning biroz pardalanganligini ko'rishimiz mumkin. Shoiraning bu mavzudagi she'rlarining asosiy qismi 1984-yilda chop etilgan "Uzun kunduzlar" to'plamiga kiritilgan bo'lib, 30 yoshlar atrofida yozilgan ko'ngil kechinmalari va ruhiyat manzaralarining ifodasidir. Mazkur kitobidan joy olgan quyidagi she'r so'zimizning aynan isbotidir:

"Yo'q" - dedimi **Sizni** -

kimdir.

Bu - yanglish,

mening vujudimda,

mamlakatimda

Siz hali ham Shohsiz,

Hazrati Ishq [5].

Shoiraning mazkur she'ri iyhom badiiy san'ati asosida yozilgan. Iyhom (ar. - shubhaga solish, adashtirish) - bir so'zni bir vaqtning o'zida ikki va undan ortiq ma'nolarda qo'llash. Bir qarashda ma'nosi anglashilib turgan so'z emas, ikkinchi yashirin ma'nosi shoirning asl muddaosi sanaladi [6]. She'r matnida ayni shu badiiy san'atni to'rt o'rinda qo'llanganiga guvoh bo'lamiz. Bir qarashda shoir go'yoki ishqqa murojaat qilayotgandek tuyuladi, ayni holat o'quvchini chalg'itadi. Barchamizga ayonki, badiiy adabiyotda, ayniqsa, she'riyatda umuminsoniy tuyg'ular, mavhum tushunchalar, Vatan va onaga "siz" emas "sen" deya murojaat qilinadi. Ikkinchidan shoir "Siz" deya murojaat qilganda ikkala o'rinda ham bosh harflar bilan yozilmoqda. Anglashiladiki, sun'iy ravishda jumladagi urg'u aynan shu so'zga tushirilmoqda. Keltirilgan dalillar shuni ko'rsatadiki, lirik qahramon o'z muhabbati qanchalik yashirin bir tarzda ifoda etmasin, bu so'zning ostida yashiringan yuksak hurmat, ko'klarga ko'tarish va erkalash ma'nolari sezilib turadi. So'nggi qatorlaridagi "Siz hali ham Shohsiz, Hazrati Ishq" kalimalarini ham yuqoridagi tahlillar asosida injalaganda tahlillar xulosasi yanada oydinlashadi.

Qutlibekaning ayni shu to'plamga kiritilgan "Siz shuncha yaxshisiz" turkumidagi she'rlarda ham muhabbat va ayriliq motivi asosiy o'rinda aks etadi. Quyida keltirmoqchi bo'lganimiz she'rda ayriliq motivining go'zal tasvirini ko'ramiz:

To'xtaysiz yana bir ko'rgingiz kelib,

Qarog'ingiz - suvga cho'kayotgan cho'g'.

Tashlab ketmoqlikka ko'zingiz qiymas,

Olib ketolmaysiz ilojingiz yo'q [7].

Shoir ayni majburiyatini yelkasiga olgan ikki oshiq ko'ngilning iztiroblarini barchaga tanish holatlar bilan badiiy bir tilda jonli aks etadi. Shu birgina bandda ifodalangan holat ko'z o'ngimizda ekranda yirik planda tasvirlanayotgan kadr misoli aks etadi. Suyuklisini tark etib ketayotgan oshiq uni yana bir bor ko'rmoq uchun ortga o'giriladi. Ayni shu vaqt ko'zingiz qaroqlariga yosh qalqigan oshiqning ko'zlariga tushadi. Bu holni shoir "Qarog'ingiz - suvga cho'kayotgan cho'g'" deya tasvirlar ekan, go'zal san'atlardan biri bo'lmish tashbehni qo'llab, qarog'ini "suvga cho'kayotgan cho'g'" ga mengzab, betakror o'xshatish qiladi. Keyingi ikki misra arosatda qolgan, ikki yo'l o'rtasida qolgan oshiqning iztiroblarini, ayanchli qismatini yana-da oydinlashtiradi.

Quyida keltirilgan mazkur turkumdagi ikkinchi she'r yuqoridagi she'rning davomi o'laroq yangraydi:

So'roqladim, topdim siz sevgan kuyini,

Siz sevgan gullarni saralab qo'ydim.

Siz sevgan ranglarda yasatib uyni,
O'zim ham shu rangda liboslar kiydim.
Lahzalar qalbinga sezdirib kechdi,
Siz bo'lib tuyildi o'tgan har sharpa
Eshikni ko'p marta yugurib ochdim
Va ohista yopdim yana ko'p marta.
Siz-chi, ostonadan ketdingiz qaytib,
Sog'inchingiz-u... so'ngra uzringiz aytib [8].

Yorning hijron kunlari tasvir etilgan bu she'rda ayрилиqdagi kunlar ifodalangan. Bir insonni butun borlig'i bilan sevgan ayol, aslida o'zini unutib, ma'shug'i uchun yashayotgan bo'ladi. Ayol uni tark etgan oshig'ini bir kuni qaytar, deya kutar ekan, u sevgan kuylarni topib, yor bo'lib tinglaydi, o'zining jismida uni yaratadi. Yorim kelganda xursand bo'lsin deb, u sevgan gullarni saralab qo'yadi, u sevgan ranglar bilan uyni yasatib, hatto o'zi ham shu ranglardagi liboslarni kiyadi. Ammo bu holat bir emas, bir necha marta takrorlangan bo'lsa, ajab emas. Birinchi bandda ma'shuqaning sog'inchi kuchsizroq edi. Yorning yaqin, tez kunlarda qaytishiga ishonch bor edi.

Ikkinchi bandda esa sog'inch haddan osha boshlagan, ayolning ko'zlari har lahza yo'lda edi. Har o'tgan sharpa uning nazarida suyuqliki bo'lib tuyular va eshikni sog'inch va umid bilan ko'p marta ochib, umidsizlik bilan ohista yopardi. Keyingi ikki satrli bandda to'g'ridan to'g'ri yorga murojaat qiladi. "Siz-chi, ostonadan ketdingiz qaytib, Sog'inchingiz-u... so'ngra uzringiz aytib". Bu jumalarga kelib sog'inch alamga aylandi.

Qutlibekaning "Siz shuncha yaxshisiz" turkumiga kiruvchi "Men sizni kutayman", "Siz kelar kun", "Eshikdan kirasiz...", "Ko'zingizda tashvish suvrati nechun...", "Bitta buloqdagi yaproqlar misol...", "Yilning to'rt fasli ham..." kabi she'rlari ham ayni mazmunda. Bu she'rlarda ma'shuqa yorning sog'inchi bilan, "u qaytadi" degan umid bilan yashab, faqat o'sha bir kunni kutib yashasa, boshqa she'rlarida oshig'ini bir lahza bo'lsa-da, baxtli qilish, baxtli ko'rish uchun har narsaga tayyor mahbubining muhabbati tasvirlanadi.

Men g'arib emasman, bilsangiz,
Do'stim ko'p bu oydin kechada.
Baribir o'zingiz kelsangiz,
Baridan ketaman, kechaman!

Shuningdek, 1989-yil 35 yoshlar atrofida nashr etilgan "Uyg'onish fasli" to'plamiga kiritilgan "Boshimda bir osmon yulduz-sham..." deya boshlanuvchi muhabbat motivi yetakchilik qilgan she'rda ham mahbuba yor visoli uchun dunyolardan kechmoqqa hozir. Qutlibekaning 1991-yilda chop etilgan "Ozodlik" kitobidan olingan quyidagi parchada ham lirik qahramonning hijron kunlari tasvirlanadi:

Eh, siz bormisiz, sizim,

Siz yurasiz, qaylarda?!

"Dunyo shu kech turlandi..." she'ridan olingan ushbu satrlarni shoira 40 yoshlar atrofida bitgan. Ko'rinish turibdiki, Qutlibeka she'riyatida ayрилиq motividagi she'rlar ko'proq uchraydi.

Sevmaklikdan o'zga iqtidorim yo'q –
Telba bir erkakka tegishli qulman.
Umrim sarig' kiydi yechib yashil, ko'k,
Men yolg'iz muhabbat bilan mashg'ulman.

Shu to'plamga kiritilgan navbatdagi "Men" sarlavhali turkum she'rlaridan biri ham tushkunlik ruhida yozilgan. Muhabbatiga munosib javob olmagan lirik qahramon o'zini malomat qiladi va muhabbtidan yozg'iradi. Shoira yana bir "Qo'shiqdan so'ng..." sarlavhali she'rda muhabbat haqida shunday satrlar bitadi:

"Dunyoda muhabbatdan yiroq hislarning,
"Yiroq tuyg'ularning o'lgani yaxshi.

O'nga yaqin she'riy to'plamlar sohibasi Qutlibekaning ijodida jo'shqin muhabbat ruhida she'rlari kam bo'lsa-da, muhabbat mavzusini ichiga oluvchi sog'inch, hijron, visol va ayрилиq motividagi she'rlari asosiy o'rin egallaydi.

Shu o'rinda yana bir shoira Dilrabo Mingboevaning hijron nafasidagi ijodidan parcha keltiramiz.

Bir kechada sochim oqardi,
G'irrom dunyo,
Qaytarib ber qora kunlarni,
Sochlarimni bo'yamoqchiman [3, 11].

Dilrabo Mingboeva adabiy talqinida tavsif kontrast belgilarni yanada kuchaytirishga xizmat qiladi: «g'irrom dunyo» taqdim etayotgan iztirob ko'lamiga keng, «qora kunlar» epitetiga yangi ma'no qirasini yuklagan shoira «yomg'irlar kuyi»ga ko'ngil torini sozlashni orzu qiladi. Nahot, «ulkan bo'shliq – senga urilmoqchunmi?». Muallif so'z birikmasi vositasida qayta shakllantiradigan sifatlashlardan ruhiyat manzarasini chizishda samarali foydalanadi. Uslubiy qo'llanma tasvir va ifodani bir-biriga qorishtirib yuboradi, poetik munosabat aniqligi muqoyasa estetik quvvat- hofizasini oshiradi. Tasvir predmeti yorqinligi ijodiy muvaffaqiyatni ta'minlaydi [11].

Xulosa va munozara. Bu murakkab hayot qalbi o'z xalqi va Vatanga mehr – muhabbat bilan to'lib – toshgan, dunyodan ezgulik va go'zallik izlab yashagan bu ayolni hamma vaqt ham ayagani yo'q. Aslida, bu dunyoda ayрилиq va hijron azobi barchaning ham boshida bor. Ammo g'am – anduh va xasratlarni matonat bilan yengib, tog'dek bardoshi bilan vafo va sadoqat ramziga aylangan Nodirabegim, Zulfiya, Qutlibeka kabi ayollar xar qanday yuksak hurmat va ehtiromga munosibdir.

ADABIYOTLAR

1. Nodira. She'rlar. – T.: O'z. davlat badiiy nashriyoti, 1998.
2. Nodira. Devon. (O'zbek va fors-tojik tillaridagi she'rlar). – T.: O'zbekiston fanlar akademiyasi nashriyoti, 1993.
3. Nodira she'riyatidan. – T.: O'zbekiston nashriyoti, 2009.
4. Zulfiya. Baxor keldi seni so'roqlab. Yangi asr avlodi. Toshkent.
5. Jalilova F. Bu nazm bog'iga kirolmas xazon. Tong yulduzi. Toshkent.
6. Qutlibeka. Chaqmoqlar fasli. Sahhof. – Toshkent, 2022.
7. Husayniy A.-Badoyi' us-sanoyi'. – Toshkent, G'ulom nomidagi ASN;
8. Quronov D. Adabiyotshunoslik lug'ati. – T.: akademnashr, 2013;
9. G'aniev I. Afoqova N. Abdullo Orif falsafasi. – T.: Muharrir nashriyoti, 2021.
10. Qutlibeka. Chaqmoqlar fasli. Sahhof. – Toshkent, 2022.
11. Salaev F., Qurboniyozov G. Adabiyotshunoslik atamalarining izohli so'zligi. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2010.